

Capaciteit bij de uitvoering van het SEO

Inleiding

Voor de uitvoering van het eerste en tweede trimester structureel echoscopisch onderzoek (ETSEO en TTSEO) is voldoende capaciteit van echoscopisten van essentieel belang. De Regionale Centra voor Prenatale Screening (RC) en het RIVM-CvB hebben in 2022 signalen uit het veld ontvangen over (mogelijke) problemen in de beschikbaarheid van echoscopisten bij de uitvoering van de SEO's. Verschillende factoren zoals de invoering van het ETSEO, de vergrijzing in Nederland en de hoeveelheid beschikbare opleidings- en stageplekken zouden de beschikbaarheid van SEO-echoscopisten in de weg staan.

Deze signalen hebben aanleiding gegeven te onderzoeken of er de komende jaren voldoende ETSEO- en TTSEO-echoscopisten zijn om aan de vraag naar het aantal SEO's (ETSEO en TTSEO) te kunnen voldoen. Zodat, indien nodig, tijdig maatregelen getroffen kunnen worden.

Opzet van het onderzoek

Voor dit onderzoek zijn, op zorgverlenerniveau, gegevens uit Peridos verzameld over het ETSEO en TTSEO. De gegevens hebben betrekking op de kwaliteitsovereenkomsten en het aantal uitgevoerde verrichtingen. Er zijn gegevens verzameld over de jaren 2018 t/m 2022.

Daarnaast is in oktober 2023 een vragenlijst via LimeSurvey uitgezet onder alle gecontracteerde echocentra en SEO-echoscopisten. Via deze vragenlijst is informatie opgehaald over verschillende factoren die in de nabije toekomst van invloed kunnen zijn op de in- en uitstroom van SEO-echoscopisten. Ongeveer 50% van de ETSEO- en TTSEO-echoscopisten en ruim 65% van de contactpersonen van de echocentra heeft de vragenlijst ingevuld.

Voor dit onderzoek zijn tevens de vijf TTSEO-opleidingen in Nederland geïnterviewd. De opleidingen is gevraagd naar gegevens en factoren die inzicht geven in de instroom van nieuwe TTSEO-echoscopisten. De ETSEO-opleiding wordt gedurende de wetenschappelijke studie vanuit de landelijke organisatie aangeboden. Om die reden is de ETSEO-opleiding buiten beschouwing gelaten.

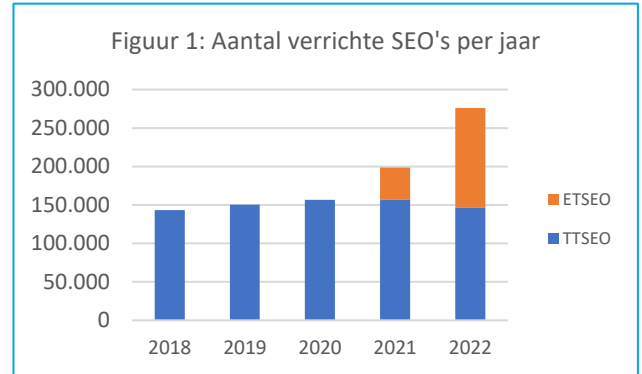
Verschillende factoren beïnvloeden direct en indirect de beschikbare capaciteit. Bijvoorbeeld het aantal zwangerschappen in Nederland, de deelname aan prenatale screening en de in- en uitstroom van echoscopisten. De factoren die van invloed zijn op de in- en uitstroom zijn onder andere vergrijzing en de beschikbare opleidings- en stageplekken. Sinds 1 september 2021 wordt het ETSEO in onderzoekssetting aangeboden aan zwangeren. Deze implementatie heeft ook op diverse manieren invloed (gehad) op de beschikbare capaciteit. Bovengenoemde factoren zijn onderzocht en worden toegelicht in het huidige artikel.

Dankzij de hoge respons en de grote bereidheid van zowel echoscopisten, als echocentra en opleidingen om aan het onderzoek mee te werken, heeft het onderzoek veel waardevolle gegevens opgeleverd. Dat betreft onder andere informatie over factoren zoals mentale en fysieke belasting, het aantal zelfstandig werkende SEO-echoscopisten en de beschikbaarheid van stageplekken. Deze informatie wordt niet meegenomen in dit artikel, maar wordt later apart gerapporteerd.

Resultaten

Wat is de vraag naar het SEO?

Jaarlijks zijn er ongeveer 172.000 zwangerschappen. In 2020 en 2021 was dit aantal hoger, ongeveer 180.000; mogelijk houdt deze tijdelijke stijging verband met de coronapandemie. Het percentage zwangerschappen waarbij een TTSEO wordt verricht, is al jaren stabiel rond de 86%. Bij het percentage zwangerschappen waarbij niet wordt deelgenomen aan het TTSEO dient opgemerkt te worden dat een deel van de zwangeren in aanmerking komt voor een echoscopisch onderzoek op medische indicatie (GUO type 1) en een deel afziet van de screening.

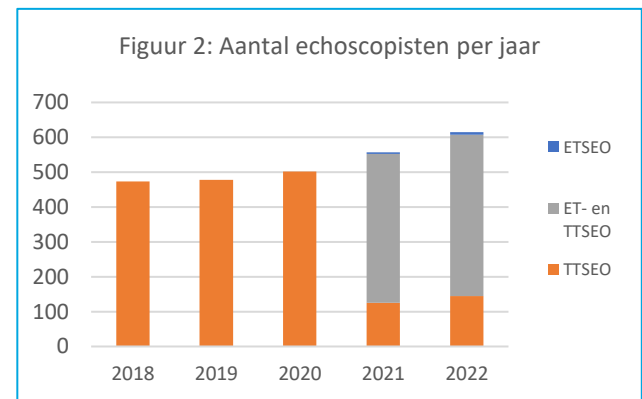

ETSEO: sinds september 2021

In de periode 2018 t/m 2022 zijn in Nederland tussen de 143.000 en 157.000 TTSEO's per jaar gemaakt. In 2022 zijn bijna 130.000 ETSEO's uitgevoerd (figuur 1). Door de invoering van het ETSEO is de vraag naar het SEO in totaal (ETSEO + TTSEO) toegenomen, evenals de vraag naar SEO-echoscopisten.

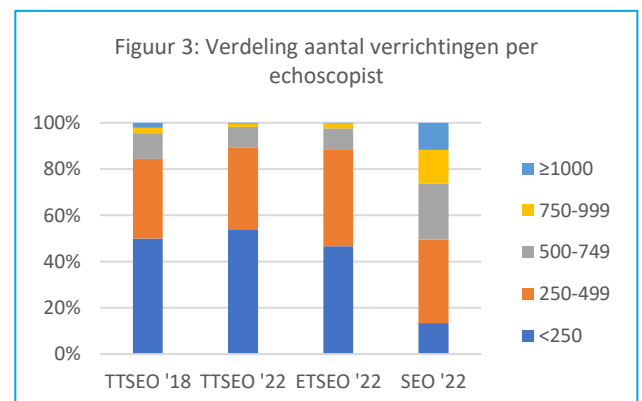
Hoeveel SEO-echoscopisten werken in Nederland?

Het totaal aantal echoscopisten dat het SEO uitvoert, is sinds 2021 flink toegenomen. Daarnaast zijn de meeste SEO-echoscopisten sinds september 2021 zowel TTSEO's als ETSEO's gaan maken. Alleen ervaren TTSEO-echoscopisten mogen deelnemen aan de opleiding tot ETSEO-echoscopist. In 2022 hadden 615 echoscopisten een kwaliteitsovereenkomst voor het SEO. Hiervan hadden 462 echoscopisten zowel een overeenkomst voor het ETSEO als het TTSEO (figuur 2).

Hoeveel SEO's verrichten de echoscopisten?

Door de implementatie van het ETSEO in september 2021 is het aantal SEO's (ETSEO en TTSEO) dat per jaar wordt verricht, flink gestegen. In 2018 zijn er ruim 143.000 TTSEO's gedaan door 473 echoscopisten. In 2022 waren dat er ruim 276.000, uitgevoerd door 615 echoscopisten. Sinds de implementatie van het ETSEO in 2021 zijn echoscopisten minder TTSEO's per persoon per jaar gaan maken. Wel zijn de meeste echoscopisten het ETSEO erbij gaan doen. Dit heeft geleid tot een aanzienlijke stijging in het percentage echoscopisten dat in totaal meer dan 500 SEO's (ETSEO en/of TTSEO) per jaar maakt, van 16% in 2018 naar 51% in 2022) (figuur 3). Deze stijging is deels veroorzaakt doordat veel ETSEO-echoscopisten beperkte echoscopische ervaring in het eerste trimester hadden. Voor die groep is het een vereiste dat ze in de eerste twee jaar minimaal 250 ETSEO's per jaar verrichten. Daarna zakt de norm naar minimaal 150 ETSEO's per jaar.

SEO = ETSEO + TTSEO

De echoscopisten zijn dus gemiddeld meer SEO's per persoon per jaar gaan verrichten. Tevens is het aantal gecontracteerde SEO-echoscopisten toegenomen. Daarmee lijkt de capaciteit van SEO-echoscopisten om SEO's uit te voeren toegenomen te zijn.

Hoeveel werken de SEO-echoscopisten?

In de vragenlijst is gevraagd naar het aantal uren dat echoscopisten per week werken en hoe die uren globaal zijn verdeeld over de werkzaamheden. Daaruit blijkt dat het aantal uren per week dat men SEO's maakt, enorm varieert tussen echoscopisten. Het grootste deel van de SEO-echoscopisten (73%) voerde in 2023 - naast het verrichten van SEO's - ook andere werkzaamheden uit. Die andere werkzaamheden betroffen meestal verloskundige zorgverlening en het maken van andere echo's tijdens de zwangerschap.

Ruim een derde van de SEO-echoscopisten is in de periode van 2018 t/m 2022 meer gaan werken. Voornamelijk omdat er meer vraag was naar SEO's en om de normaantallen te behalen. Een kwart van de SEO-echoscopisten is deze periode juist minder gaan werken. Hier worden diverse redenen voor aangegeven, zoals een (bijna) bereikte pensioenleeftijd, vanwege gezinsuitbreiding of het hebben van kleine kinderen en verschuiving van werkzaamheden (vaak in combinatie met het werk als verloskundige).

De extra vraag naar het SEO door de invoering van het ETSEO is opgevangen door de enorme inzet van vele echoscopisten

Het merendeel van de SEO-echoscopisten (59%) geeft aan in de toekomst hetzelfde aantal uren te willen blijven werken. 23% geeft aan meer uren en 18% minder uren te willen gaan werken. De echoscopisten die aangeven meer te willen werken, willen dit vaak vanwege een verschuiving in werkzaamheden van verloskundige naar echoscopist. Ook het groter worden van de kinderen wordt regelmatig aangegeven als reden waarom ze meer zouden willen en kunnen werken in de toekomst. Daarnaast zijn het behalen van de aantallen, een financiële motivatie en veel plezier hebben in het werk, belangrijke redenen voor SEO-echoscopisten om meer te willen werken.

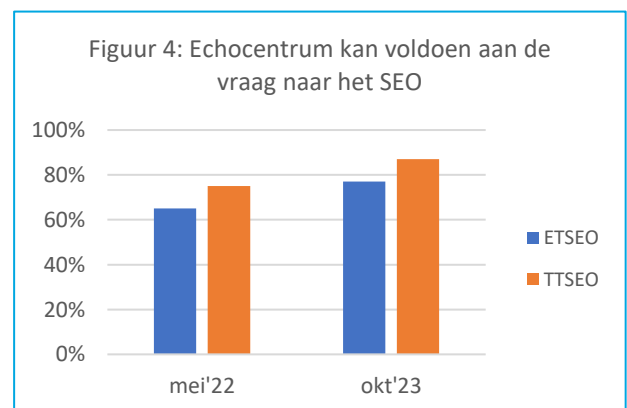
De echoscopisten die hebben aangegeven minder te willen werken in de toekomst, geven hiervoor als redenen: het (bijna) bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd, een hoge (fysieke) belasting en de wens om andere werkzaamheden uit te voeren.

Kunnen echocentra voldoen aan de toegenomen vraag naar het SEO?

In 2023 waren er 266 gecontracteerde ETSEO- en TTSEO-echocentra. De meeste echocentra (95%) bieden zowel het ETSEO als het TTSEO aan. Dertien echocentra (5%) bieden alleen het TTSEO aan.

Het overgrote deel van de echocentra (respectievelijk 77% en 87%) geeft aan altijd te kunnen voldoen aan de vraag naar het ETSEO en TTSEO. Dit percentage is toegenomen ten opzichte van mei 2022, waarbij respectievelijk 65% en 75% van de ETSEO- en TTSEO-echocentra aangaven altijd aan de vraag naar het SEO te kunnen voldoen (figuur 4).

Dit betekent dat in oktober 2023, 15% van de ETSEO-echocentra met moeite en 9% niet (altijd) aan de vraag naar het ETSEO konden voldoen. Voor het TTSEO geldt dat 10% van de centra met moeite en 3% niet (altijd) aan de vraag konden voldoen. Omgerekend gaat dat om ongeveer 61 ETSEO en 35

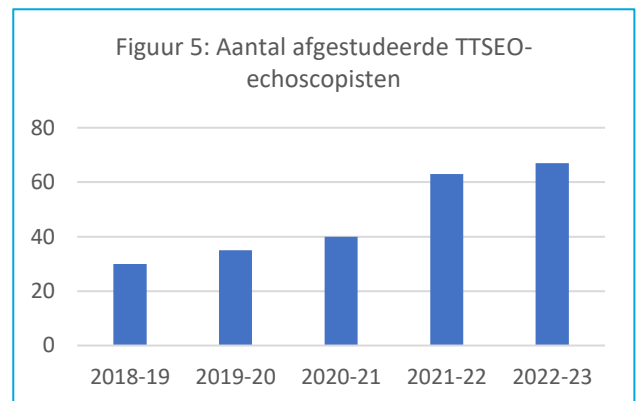

TTSEO-echocentra in Nederland die niet (altijd) of met moeite aan de vraag naar het SEO konden voldoen. Het is niet bekend of dit kleine of grote echocentra zijn en in welke mate de echocentra niet aan de vraag konden voldoen.

Hoeveel echoscopisten worden opgeleid?

Er zijn in Nederland vijf opleidingen tot tweede trimester SEO-echoscopist: Fontys Hogeschool, Hogeschool Inholland, het Universitair Medisch Centrum Utrecht (UMCU), het Amsterdam Universitair Medisch Centrum (Amsterdam UMC) en het Erasmus Medisch Centrum (Erasmus MC). Deze zijn grofweg te verdelen in twee categorieën, waarbij de eerste drie zorgen voor het opleiden van de echoscopisten die de meeste TTSEO's gaan doen. Amsterdam UMC en Erasmus MC hebben een wat specifiekere doelgroep, namelijk hun eigen arts-echoscopisten, gynaecologen en Artsen In Opleiding tot Specialist. Een groot deel van deze artsen zal uiteindelijk geen SEO-echoscopist worden. Om die reden zijn deze twee opleidingen hier buiten beschouwing gelaten.

Het aantal beschikbare opleidingsplekken bij Fontys, Inholland en UMCU is de afgelopen jaren toegenomen, van totaal 52 in 2018-2019 naar 72 in het opleidingsjaar 2022-2023. Ook het aantal afgestudeerde TTSEO-echoscopisten is de afgelopen jaren bij deze opleidingen flink toegenomen (figuur 5).

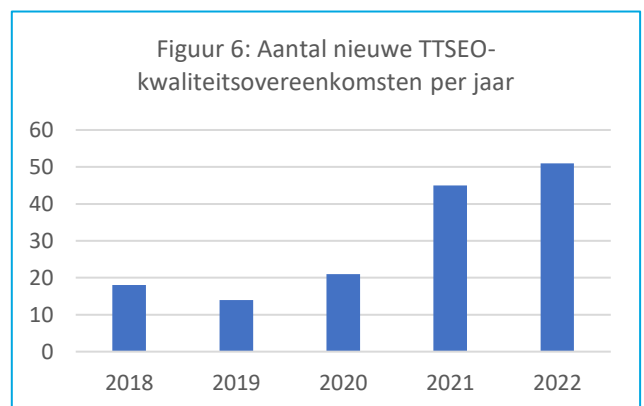
Betreft opleiding bij Fontys, Inholland en UMCU

De leeftijd van de TTSEO-studenten varieert grofweg tussen de 25 en 55 jaar, met de grootste groep tussen de 35 en 45 jaar.

De reguliere opleidingen, Fontys, Inholland en UMCU, noemen een aantal zaken die de instroom mogelijk belemmeren. Zo lijkt de onterechte veronderstelling rond te gaan dat de opleidingen een wachtlijst hebben. Dit weerhoudt mensen er mogelijk van zich aan te melden. Daarnaast ontvangen de opleidingen signalen dat stageplekken moeilijk te vinden zijn en in veel gevallen ook duur zijn. Ook horen zij terug dat mensen de balans tussen werk, opleiding en privé vaak als lastig ervaren. Desondanks is het aantal opleidingsplekken in de afgelopen jaren toegenomen en zijn de reguliere TTSEO-opleidingen elk jaar voor het grootste deel (ongeveer 90%) gevuld.

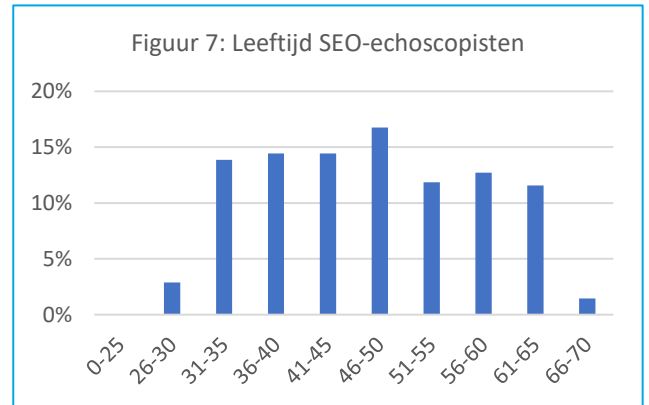
Hoeveel echoscopisten starten met het TTSEO?

Het aantal opgeleide TTSEO-echoscopisten is terug te zien in het aantal nieuwe TTSEO-kwaliteitsovereenkomsten (figuur 6). In 2021 en 2022 waren dat er respectievelijk 45 en 51. Dit is ruim 2 keer zo veel als in 2019 en 2020. Opvallend is dat het aantal nieuwe overeenkomsten lager is dan het aantal afgestudeerde TTSEO-echoscopisten. De reden hiervoor is onbekend en zal nader onderzocht worden.

Wat is de invloed van vergrijzing?

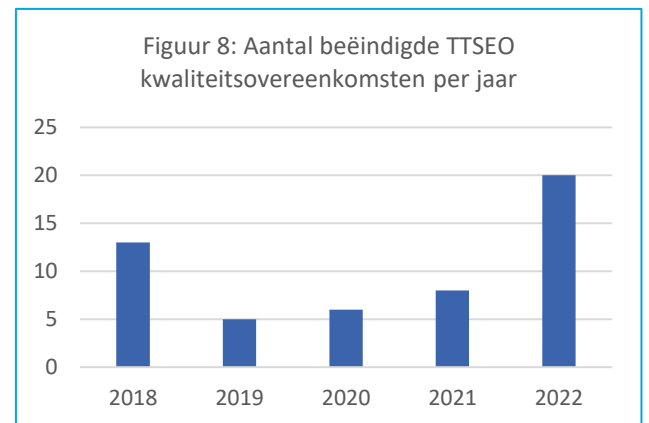
De leeftijd van SEO-echoscopisten varieert tussen de 26 en 66 jaar. De gemiddelde leeftijd is 47 jaar (figuur 7). Op basis van de opgegeven geboortejaren in de vragenlijst en de huidige wet- en regelgeving met betrekking tot de pensioenleeftijd, is de verwachting dat 13% van de SEO-echoscopisten de komende vijf jaar met pensioen gaat. Dat komt neer op circa 80 SEO-echoscopisten in Nederland. Uit de vragenlijst blijkt ook dat de SEO-echoscopisten die de komende vijf jaar met pensioen gaan, in verhouding evenveel SEO's verrichten als de jongere echoscopisten. De vergrijzing lijkt daarmee op dit moment geen bedreiging voor de capaciteit onder SEO-echoscopisten.

Oktober 2023

Hoeveel echoscopisten stoppen met het TTSEO?

Een Regionaal Centrum kan een kwaliteitsovereenkomst met een echoscopist beëindigen. Dit doen zij meestal op verzoek van de echoscopist zelf en een enkele keer omdat een echoscopist niet voldoet aan de kwaliteitseisen. In 2022 zijn twintig kwaliteitsovereenkomsten beëindigd, dit is een verdubbeling ten opzichte van het jaar daarvoor (figuur 8). Mogelijk wordt deze stijging veroorzaakt door vergrijzing, dus een toename van het aantal pensioengerechtigden. Uit de antwoorden in de vragenlijst blijkt dat ongeveer 18% van de echoscopisten denkt te stoppen in de komende vijf jaar. Dat zou gaan om ongeveer 111 SEO-echoscopisten in Nederland. De echoscopisten en de echocentra geven aan dat pensioen de belangrijkste reden is waarom echoscopisten stoppen met werken. Andere, minder vaak genoemde redenen zijn: een te hoge fysieke/mentale belasting, onvoldoende plezier, te hoge of niet haalbare kwaliteitseisen, financiële redenen of de combinatie van baan en privéleven.

Kortom

- De totale vraag naar het aantal SEO's (ETSEO en TTSEO bij elkaar) is toegenomen en daarmee ook de vraag naar de beschikbaarheid van SEO-echoscopisten (figuur 1).
- Het aantal gecontracteerde SEO-echoscopisten is zichtbaar gestegen sinds 2021 (figuur 2).
- Echoscopisten maken minder TTSEO's per jaar, maar zijn het ETSEO erbij gaan doen. Hierdoor maken zij gemiddeld meer SEO's per persoon per jaar (figuur 3) dan vóór de implementatie van het ETSEO.
- Het merendeel van de SEO-echoscopisten (59%) geeft aan in de toekomst hetzelfde aantal uren te willen blijven werken als nu. 23% geeft aan meer uren en 18% minder uren te willen gaan werken.
- Het merendeel van de echocentra kan voldoen aan de sinds 2021 toegenomen vraag naar het SEO (figuur 4).
- Het aantal beschikbare opleidingsplekken en het aantal afgestudeerde TTSEO-echoscopisten is de afgelopen jaren toegenomen (figuur 5).
- Het aantal nieuw afgesloten TTSEO kwaliteitsovereenkomsten is verdubbeld sinds 2021 (figuur 6).
- Naar verwachting zullen er ongeveer 110 SEO-echoscopisten stoppen met werken in de komende vijf jaar, voornamelijk vanwege pensioen.
- De verwachte instroom van TTSEO-echoscopisten (circa 250) in de komende vijf jaar is groter dan de verwachte uitstroom (circa 110). Hierdoor is er geen capaciteitsprobleem te verwachten.

Monitoren blijft belangrijk!

Op basis van de afgelopen jaren - en onder de voorwaarde dat de omstandigheden gelijk blijven - is het de verwachting dat er de komende vijf jaar voldoende echoscopisten in Nederland zijn voor de uitvoering van het SEO (ETSEO en TTSEO).

Er kunnen de komende jaren meer TTSEO-echoscopisten bijkomen (circa 250) dan dat er naar verwachting zullen stoppen met werken (circa 110). De vergrijzing lijkt op dit moment geen bedreiging te zijn voor de beroepsgroep.

Ondanks dat er in theorie voldoende echoscopisten beschikbaar zijn, zijn er praktijken die moeite hebben te voldoen aan de vraag naar het SEO. Hoe dat komt is niet duidelijk. Speelt dit vooral bij het ETSEO omdat dit op relatief korte termijn gepland moet worden? Hangt het samen met een beperkt aantal echospreekuren dat een echocentrum heeft? Is er onvoldoende opvang in geval van ziekte of vakantie van een echoscopist? Of spelen andere factoren een rol? Nader onderzoek is nodig om dit beter te begrijpen.

Daarnaast kan het van meerwaarde zijn om te onderzoeken hoe het komt dat de TTSEO-opleidingen niet volledig gevuld zijn. En waardoor het aantal nieuw afgesloten TTSEO-kwaliteitsovereenkomsten per jaar lager is dan het aantal afgestudeerde TTSEO-echoscopisten.

Vooruitkijkend worden mogelijk invloedrijke ontwikkelingen rondom de uitvoering van het SEO voorzien. In 2024 zijn de resultaten van het onderzoek naar het ETSEO (IMITAS) te

verwachten. Na advies van de Gezondheidsraad zal het ministerie van VWS een beslissing nemen over het al dan niet invoeren van het ETSEO in het reguliere programma prenatale screening. Dit besluit kan van enorme invloed zijn op de ontwikkelingen in het werkveld en daarmee ook op de beschikbare capaciteit.

Om al deze redenen en onzekerheden is het belangrijk de in- en uitstroom van SEO-echoscopisten te blijven monitoren. Actueel inzicht blijft een vereiste om - indien nodig - tijdig te kunnen inspelen op wat nodig is om de kwaliteit van de uitvoering van het SEO in Nederland te waarborgen.